

LA FUNCIÓ SOCIAL DE LA RELIGIÓ: MAX WEBER

Ramon ALCOBERRO

Max Weber (1864-1920) havia nascut a Alemanya, en una família burgesa i protestant; el seu pare havia estat un líder socialdemòcrata i ell s'interessà sobretot per temes com l'ascens de la burocràcia, el sentit de l'acció política i els processos de modernització. Dos dels seus llibres L'ÈTICA PROTESTANT I L'ESPERIT DEL CAPITALISME (1904-1905) i SOCIOLOGIA DE LA RELIGIÓ (1913) han tingut una importància essencial a l'hora d'entendre el sentit de la religió al segle 20.

LA RACIONALITAT DE L'ACCIÓ RELIGIOSA

Igual que Durkheim, també Weber es plantejava el problema del pervenir de l'home confrontat a la modernitat, però a Weber ni l'interessa el tema de l'essència de la religió. En la seva perspectiva la religió és «una forma particular d'actuar en comunitat» i el que vol és estudiar la influència de la religió sobre les conductes individuals. L'acció de motivacions religioses, és, diu Weber: «una acció al menys relativament racional (...) conforme a les regles de l'experiència».

En primer, lloc per a Max Weber la religió és «una forma d'actuar en comunitat», en la mesura que regula les creences dels individus, participa en la creació i en la reproducció dels vincles socials. En la mesura que crea una comunitat, la religió pot presentar-se sota dues formes diferents, Secta i Església. A una secta hom s'hi adhereix; en canvi en una religió s'hi neix. En la secta hi ha una convicció comuna, una fascinació comuna pel líder o cap carismàtic (o pel mite que ell funda). Els sectaris s'uneixen per oposició al món exterior, en què els membres de la secta se senten víctimes. En canvi, una església és un tipus de comunitat heretada i que funciona de manera jeràrquica, piramidal, i on els laics estan sotmesos a una moral menys exigent que la reservada als clergues.

A més, per a Weber la religió és inseparable de l'exercici de l'autoritat religiosa. En la religió, a diferència de la secta, els comportaments estan payoutats i jerarquitzats i se suposa una obediència — ni que sigui mínima —, associada a un cert nivell de legitimitat.

Weber va suposar que existien tres «tipus ideals» de dominació religiosa:

1.- La dominació del bruixot (o del mag) que es basa en el costum o en la tradició per tal de fer-se acceptar per un grup.

2.- La dominació del profeta que deriva de les seves qualitats particulars o excepcionals, val a dir, del seu «carisma». El profeta és un individu que actua d'una manera sorprenent, que trenca amb el quotidià. Però Weber va observar la precarietat del carisma. El carisma pot perdre la seva eficàcia si es torna rutinari o si condueix el grup cap a la fallida. I a la mort del profeta la seva autoritat es torna tradicional o s'institucionalitza.

3.- La dominació del sacerdot es recolza en el seu «dret a donar directrius», en nom de la institució religiosa que li atribueix legalment la seva funció en tant que administrador de la salvació. Els creients reconeixen en el sacerdot una autoritat legítima i així, l'església esdevé, en paraules de Weber una autèntica «empresa burocràtica de salvació».

Finalment, la sociologia de la religió de Max Weber analitza els vincles entre l'economia i la religió. Weber defensa la tesi que la racionalització de l'existència, iniciada principalment per les religions monoteistes, desemboca en el capitalisme modern.

Al llibre L'ÈTICA PROTESTANT I L'ESPERIT DEL CAPITALISME, Weber planteja que fou l'«esperit» derivat de la concepció calvinista de la salvació el que produí el naixement del capitalisme. Segons això, un Déu absolut i transcendent predestina cada home a la salvació o a la condemnaió. L'home, en la ignorància del seu destí ha de treballar en aquesta terra amb l'esperança de ser salvat mitjançant les seves obres. Així l'home (protestant) es veu incitat a adoptar un capteniment racional i ascètic que el mena a adaptar racionalment els mitjans als fins. Ha de treballar en l'empresa (capitalista) per tal de mostrar la seva submissió al mandat diví, actuant de manera eficaç, estalviant (més que consumint), per tal de produir cada cop més. L'èxit econòmic pot ser interpretat, llavors, com un signe de la seva elecció divina i de la seva salvació. Hi ha «una afinitat entre una certa visió del món i un cert estil d'activitat econòmica».

Max Weber observant que la visió calvinista del món exclou tota pràctica màgica com a mitjà eficaç de salvació, considera que la racionalització de la religió ha estat la base i la condició necessària per tal d'arribar al «desencantament del món» que, posteriorment, ha portat a efecte la ciència.

«Desencantament del món» és un concepte central per descriure el que s'esdevé quan la religiositat decau: hi ha una pèrdua de sentit i de calidesa emotiva, vinculada al procés de racionalització i de burocratització i intel·lectualització propis de la modernitat. «Desencantament del món» tradueix l'expressió alemanya «Entzauberungder Welt» que segons J.-P. Willaime (SOCIOLOGIE DES RELIGIONS, París: PUF, 2007), estaria més ben traduït per «desmagificació del món». Sense el pes de la religió, el món secularitzat, bastit només des de la racionalitat instrumental, és potser més eficaç però menys capaç de respondre a les necessitats emocionals dels individus.